

בס"ד, י"ד תשרי התשפ"ז

בכורות ז' – ולד ממין אחר באכילה, היוצא מן הטמא ודג בתוך דג

שאלות:

1. משה ראה עגל שדומה בחלקו לגמל ובחלקו לפרה. מותר לאכול אותו?

אכילת ולד ממין אחר

- בסוף הדף הקודם ראינו את השאלה האם רבי שמעון דורש "ראשו ורובו" דומים לאמו גם להיתר אכילה של ולד ממין טמא, או שדי במקצת סימנים של אמו הטהורה.
- הגמרא מנסה להוכיח מברייטא שאומרת שבהמה טהורה שילדה מין טמא אסורה באכילה, ואם ראשו ורובו דומים לאמו חייב בבכורה: הברייטא שונה את הדינים יחד, ולכאורה התנאי של ראשו ורובו חל גם על האכילה. אבל הגמרא דוחה את הניסיון: כי ראשו ורובו נזכר רק לגבי הבכורה.
- הגמרא דוחה את הדחייה: כי אולי ראשו ורובו נדרש גם לאכילה, ובכל זאת הברייטא הדגישה את הדין דווקא לעניין בכורה כי היה אפשר לדרוש מהפסוק "אך בְּכֹר שֹׁר" שצריך ולד שהוא לגמרי שור, ולכן היא מלמדת שדי בראשו ורובו.
- הגמרא מנסה להוכיח מברייטא אחרת שלומדת מהפסוק "אך אֵת זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּעֶלִי הַגֵּרָה וּמִמִּפְרִי הַפֶּרֶס אֵת הַגִּמְלָה..." שדווקא "זה", כלומר ולד שכל סימניו של טמא, אסור גם אם נולד לטהורה, אבל מותר לאכול את שנולד לטהורה ובא בסימן אחד של אמו. ומכך שהברייטא בעיקרון אוסרת ולד כזה כמו רבי שמעון, ובכל זאת מתירה אותו בסימן אחד, מוכח שרבי שמעון לא דורש ראשו ורובו לאכילה!
- אבל הגמרא דוחה את הניסיון: כי ייתכן שהתנא של הברייטא הוא לא רבי שמעון והוא מסכים עם רבי שמעון בדבר אחד (שוולד כזה נקרא טמא) וחולק עליו בתנאי להכשרו.
- הגמרא מביאה גם גרסה אחרת של אותה הוכחה בלשון קושיא: מקשים על הברייטא איך טהורה מתעברת מאב טמא, והרי רבי יהושע בן לוי אמר שבהמה טהורה לא מתעברת מבהמה טמאה! רבי ירמיה ענה שלא מדובר בטמא ממש אלא האבא נולד מפרה, אבל פרסותיו שלמות כשל גמל, ולכן הוא נחשב טמא לדעת רבי שמעון. מכאן הגמרא מנסה להוכיח שוב שלדעתו די בסימן אחד בוולד כמו שהברייטא אמרה! והגמרא דוחה את הניסיון כמו קודם, שהתנא מסכים רק חלקית עם רבי שמעון.
- בסוף הגמרא מוכיחה מברייטא מפורשת שרבי שמעון מתיר גמל שנולד מפרה רק אם ראשו ורובו דומים לאמו. ומוכח שגם לאכילה הוא דורש ראשו ורובו.
- (הברייטא מכילה שני עניינים ולכן סיכמנו לפי העניין ולא לפי הסדר הכרונולוגי בגמרא)
- הברייטא גם מביאה מחלוקת בנוולד מהטהור כשאביו טמא: רבי יהושע אמר שרק כשגם אביו וגם אמו טהורים הוא מותר כי כתוב בפסוק "זאת הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר תֹאכְלוּ שֹׁר שֶׁהָיָה כְּשִׁבִים וְשֶׁהָיָה כְּשִׁבִים בְּלֶשׁוֹן רַבִּים מִלֵּמַד שְׁצִירָה שֶׁגַם הָאֲבָא וְגַם הָאֵמָא יֵהיוּ כְּשִׁבִים, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר שֶׁכֶּשֶׁם הָאֲבָא טָהוֹר זֶה דִּין פְּשׁוּט, הַחֲזֵרָה עַל הַמִּילָה שֶׁהָיָה, בְּפֶסֶק מִלְמַד שְׁמוֹתָם גַּם כְּשֶׁאֲבִיו טָמֵא.

הגמרא מבררת האם רבי אליעזר סובר שכשגורם מתיר וגורם אוסר (האבא) יוצרים יחד ולד (זה גורם) הוא מותר, ורבי יהושע סובר שהוא אסור? והרי שמענו את ההפך בולד של טריפה (שאביו כשר ואמו טריפה) שם רבי אליעזר אמר שהוא לא יקרב על המזבח, ורבי יהושע אמר שהוא יקרב!

הגמרא עונה שרבי אליעזר סובר שבדרך כלל זה גורם אסור, אבל כאן יש ייתור בפסוק: אם הוולד היה אסור אפשר היה לכתוב "שֶׁהַכֶּשֶׁבִּים וְעֵצִים", ולכן ה"שֶׁה" השני בא ללמד שהוא מותר. ורבי יהושע סובר שזה גורם מותר, אבל כאן אם היה מותר אפשר היה לכתוב "שֹׁר כֶּשֶׁב וְעֵץ", ולכן הלשון "כֶּשֶׁבִּים" מלמדת שהוא אסור עד שאביו ואמו כבשים.

2. יוסי הוציא דבש מהכוורת שלו, אבל דבורים הן לא כשרות. אפשר לאכול את הדבש?

דברים היוצאים מבעל חיים טמא

○ הגמרא מביאה שאלה שנשאלה על דברי המשנה ש"היוצא מן הטמא טמא": שאלו את רב ששת אם מי רגלים של חמור אסורים? על סוסים וגמלים לא שאלו, כי מימיהם לא עכורים ולא דומים לחֶלֶב, אז זה כאילו "מים נכנסו, מים יצאו" או בגלל שלא שותים אותם אפילו כתרופה. אבל של חמור עכורים ודומים לחֶלֶב, ולכן הספק הוא אם הם מתמצים מגופו ואסורים, או שהעכירות רק מחום וסרחון הבשר.

רב ששת ענה שהמשנה אמרה "מן הטמא" (שנחשב מין הטמא) ולא "מטמא" (מגופו), כלומר כל מה שבא נחשב ממין הטמא, ולכן גם מי רגלים של חמור אסורים.

הגמרא מקשה ממשנה שאומרת שדבש דבורים מותר כי הן רק מכניסות אותו לגופן ולא ממצות אותו מגופן, ואם ככה גם מי הרגלים, שהם רק מים שנכנסו, יהיו מותרים! ועונה שרב ששת אמר כרבי יעקב, שדבש דבורים מותר כי התורה התירה אותו במיוחד כגזירת הכתוב, ולא בגלל שהן לא ממצות אותו.

רבי יעקב לומד מהפסוק "אֶף אֶת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל שֶׁרֶץ הָעוֹף": את "זה" אתה אוכל, ואתה לא אוכל שרץ עוף טמא. אבל האיסור הזה כבר כתוב במפורש, ולכן הפסוק בא ללמד שאתה לא אוכל שרץ עוף טמא, אבל אתה אוכל מה שעוף טמא משריץ (מוציא מתוכו), והוא דבש דבורים. ולא דבש הגזין והצירעין, כי לדבש דבורים אין שם לוואי (סתם דבש הוא דבש דבורים), ולדבש הגזין והצירעין יש והוא קרוי על שם השרץ האסור (רבינו גרשום). ברייתא אחרת מתירה גם דבש גזין וצירעין, שלא כרבי יעקב. אבל הוא מקבל טומאת אוכלין רק כשמייעדים אותו לאכילה; לעומת דבש דבורים שמקבל טומאה גם בלי מחשבה כזאת, אפילו בכוורת.

○ הגמרא מביאה עוד דברים שיוצאים מבעלי חיים. יחמורה מוציאה מרחמה גושים, וחכמים חשבו שהם ביצי זכר שנעקרו ברחמה, ולכן אסורים משום אבר מן החי. רב ספרא אמר שהם זרע של אייל שהולך אחרי איילה, ומכיוון שרחמה צר היא לא מתחברת אליו, והוא הולך אחרי היחמורה ושופך זרע שנקרש ונושר ממנה, ולכן הם לא ביצי זכר ולא אסורים כאבר מן החי.

○ רב הונא אמר שהעור שבא כנגד פני החמור כשנולד, זה כעין שליה, מותר, כי הוא רק פֶּרֶשׁ ולא חלק מהוולד או מהאם. רב חסדא הביא ראייה מברייטא שעור כזה באדם, בין חי בין מת, טהור מטומאת מת, ולכאורה גם כששניהם מתים, וזה לא שייך להם אלא באמת פֶּרֶשׁ. רב הונא ענה שאולי אחד מהם חי, והעור שייך לגופו, ולכן אין ראייה שהוא פֶּרֶשׁ. רב חסדא הביא ברייתא מפורשת שגם כששניהם מתים העור טהור, ורב הונא קיבל את הראיה.

3. דוד דג כריש, ובבטן שלו נמצא דג כשר. מותר לאכול אותו?

דג טהור בתוך דג טמא

- המשנה אומרת ש"דג טמא שבלע דג טהור מותר באכילה, וטהור שבלע דג טמא אסור באכילה, לפי שאינו גידולו", כלומר הוא נבלע ולא נולד ממנו.
 - הגמרא מדייקת: ההיתר הוא רק כשראינו שהטמא בלע את הטהור, אבל אם לא ראינו, אומרים שהטמא הוליד אותו. הסיבה לחשש היא ברייתא ש"דג טמא משריץ (מוליד ולדות), דג טהור מטיל ביצים". כמו שאומרת הברייתא בגמרא.
 - הגמרא מקשה: אם ככה, גם כשראינו שבלע, נאמר שהוא התעכל ואת זה שנמצא הוא הוליד! ומביאה מספר תשובות של האמוראים:
 - **רב ששת אמר** שמדובר כשמצאו אותו בדרך הפסולת ולא במקום הלידה.
 - **רב פפא אמר** שמדובר כשמצאו אותו בדרך הבליעה, בגרון.
 - **רב נחמן אמר** שמדובר כשמצאו אותו שלם ולא כעובר.
 - **רב אשי אמר** שלא צריך לראות, כי רוב הדגים מולידים ולדות ממינם, ולכן דג ממין אחר שנמצא בתוכם נחשב כמו שראינו שבלע אותו. וזו כוונת המשנה ש'בלע'.
 - הגמרא מביאה ברייתא נוספת: שבנוסף לדינים הקודמים אומרת שכל המוליד עובר, מניק, וכל המטיל ביצים מלקט אוכל ומאכיל את ולדותיו, חוץ מעטלף שמטיל ביצים ובכל זאת מניק.
- והברייתא הזו תמשיך בדף הבא.